

Frumvarp til laga

um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni (heildarlög)

(Lagt fyrir Alþingi á 144. löggjafarþingi 2014–2015.)

Kaflayfirlit

1. kafli Almenn ákvæði
2. kafli Skilyrði staðgöngumæðrunar í velgjörðarskyni
3. kafli Meðferð og úrlausn mála um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni
4. kafli Fæðing barns og yfirfærsla á foreldrastöðu
5. kafli Réttur barns til að þekkja uppruna sinn
6. kafli Bannákvæði og refsingar
7. kafli Ýmis ákvæði
8. kafli Breytingar á öðrum lögum

I. KAFLI Almenn ákvæði.

1. gr.

Markmið.

Markmið laga þessara er að stuðla að vandaðri framkvæmd staðgöngumæðrunar í velgjörðarskyni samkvæmt lögum þessum með það að markmiði að tryggja hag og réttindi barnsins, sem fæðist eftir staðgöngumæðrun, rétt, sjálfræði og velferð staðgöngumóðurinnar og fjölskyldu hennar, og farsæla aðkomu hinna væntanlegu foreldra.

2. gr.

Gildissvið.

Lög þessi gilda um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni.

3. gr.

Skilgreiningar.

Í lögum þessum hafa eftirfarandi hugtök svofellda merkingu.

Staðgöngumæðrun: Þegar fósturvísi er komið fyrir í staðgöngumóður sem hefur fallist á að ganga með barn fyrir tiltekna væntanlega foreldra enda hyggst staðgöngumóðirin afhenda barnið væntanlegum foreldrum eftir fæðingu þess og þau hafa skuldbundið sig til að sækja um yfirfærslu á foreldrastöðu í samræmi við ákvæði barnalaga.

Staðgöngumóðir: Kona sem óskar eftir leyfi nefndar um staðgöngumæðrun til að takast á hendur staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni.

Væntanlegir foreldrar: Hjón, sambúðarfólk eða einstaklingar sem fengið hafa leyfi nefndar um staðgöngumæðrun til að taka við og annast barn sem tiltekin staðgöngumóðir elur og skuldbinda sig til að sækja um yfirfærslu á foreldrastöðu í samræmi við ákvæði barnalaga.

Velgjörðarskyn: Þegar vilji staðgöngumóður stendur til þess að ganga með barn fyrir tiltekna væntanlega foreldra af fúsum og frjálsum vilja og án þess að þiggja peningagreiðslu eða aðra umbun að launum umfram endurgreiðslu á útlögðum kostnaði hennar sem er í beinum tengslum við glasafrjóvgun, meðgöngu og fæðingu barnsins.

Hagnaðarskyn: Þegar vilji staðgöngumóður stendur til þess að ganga með barn fyrir tiltekna væntanlega foreldra af fúsum og frjálsum vilja og þiggja peningagreiðslu eða aðra umbun að launum.

Yfirfærsla á foreldrastöðu: Staðfesting sýslumanns eða dómara um að barn öðlist sömu réttarstöðu gagnvart væntanlegum foreldrum eins og væri þeirra eigið barn og um leið falli niður lagatengsl barnsins við staðgöngumóður og maka hennar, eftir atvikum.

Skilgreiningar hugtaka í 1. gr. laga um tæknifrjóvgun og notkun kynfrumna og fósturvísa manna til stofnfrumurannsókna gilda samkvæmt lögum þessum eftir því sem við á.

4. gr.

Hagsmunir barns.

Eigi má veita leyfi til staðgöngumæðrunar í velgjörðarskyni nema sýnt þyki eftir könnun á högum og aðstæðum staðgöngumóður og maka hennar og væntanlegra foreldra að andleg og líkamleg heilsa, fjárhagsstaða og félagslegar aðstæður þeirra allra séu góðar og að ætla megi að barnið sem til verður muni búa við þroskavænleg uppeldisskilyrði.

5. gr.

Hagsmunir staðgöngumóður.

Staðgöngumóðir hefur fullt sjálfræði um allar ákvarðanir tengdar meðgöngu og fæðingu. Staðgöngumóðir nýtur sömu þjónustu og aðrar þungaðar konur, svo sem mæðraverndar og annarrar heilbrigðisþjónustu. Hún nýtur réttar til fæðingarorlofs samkvæmt lögum um fæðingar- og foreldraorlof.

6. gr.

Heilbrigðisstofnun.

Staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni má einungis framkvæma á heilbrigðisstofnun sem fengið hefur leyfi ráðherra til að framkvæma tæknifrjóvgun, skv. 2. gr. laga um tæknifrjóvgun og notkun kynfrumna og fósturvísa manna til stofnfrumurannsókna.

Heilbrigðisstofnun skv. 1. mgr. veitir að beiðni nefndar um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni umsögn vegna umsóknar um staðgöngumæðrun.

Staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni má aðeins framkvæma að fengnu leyfi nefndar skv. 7. gr.

7. gr.

Nefnd um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni.

Ráðherra skipar nefnd um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni til þriggja ára í senn. Nefndarmenn skulu vera þrír og jafnmargir til vara. Skal einn nefndarmaður vera lögfræðingur og skal hann vera formaður nefndarinnar, annar læknir og þriðji sálfræðingur eða félagsráðgjafi. Þess skal gætt að nefndarmenn hafi sérþekkingu á þeim málefnum sem nefndin fjallar um.

Hlutverk nefndarinnar er að veita leyfi til staðgöngumæðrunar í velgjörðarskyni. Nefndinni er jafnframt skylt að tryggja þeim sem sækja um staðgöngumæðrun faglega ráðgjöf sérfræðinga, svo sem lögfræðinga og félagsráðgjafa eða sálfræðinga. Nefndin úrskurðar jafnframt um foreldrastöðu barns sem fæðist í samræmi við erlend lög um

staðgöngumæðrun skv. 25. gr. Ráðherra getur falið nefndinni fleiri verkefni, enda tengist þau staðgöngumæðrun. Kostnaður af störfum nefndarinnar greiðist úr ríkissjóði.

Nefnd um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni skal árlega skila ráðherra skýrslu um störf sín.

II. KAFLI

Skilyrði staðgöngumæðrunar í velgjörðarskyni.

8. gr.

Skilyrði er varða staðgöngumóður og maka hennar.

Staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni má því aðeins framkvæma að hún samræmist hagsmunum barns skv. 4. gr. og:

- a. Staðgöngumóðir eigi lögheimili og hafi haft samfellda, löglega dvöl hér á landi síðustu fimm árin fyrir umsókn og sé sjúkratryggð samkvæmt lögum um sjúkratryggingar.
- b. Fyrir liggja samþykki staðgöngumóður. Sé staðgöngumóðir í hjúskap eða sambúð skal samfelld sambúð þeirra hafa varað eigi skemur en í þrjú ár. Í því tilviki þarf samþykki maka hennar fyrir staðgöngumæðruninni að liggja fyrir.
- c. Staðgöngumóðir eða maki hennar sé ekki systir eða bróðir eða skyld í beinan legg því væntanlega foreldri sem leggur til kynfrumu skv. 2. mgr. 10. gr. laganna.
- d. Staðgöngumóðir hafi náð 25 ára aldri og sé ekki eldri en 39 ára.
- e. Staðgöngumóðir eigi að baki fæðingu a.m.k. eins fullburða barns eftir eðlilega meðgöngu.
- f. Staðgöngumóðir hafi andlega og líkamlega burði og fullnægjandi heilsu til að takast á við það álag sem fylgir staðgöngumæðrun, meðgöngu og fæðingu barns. Tekið skal mið af því að ekki megi búast við skaðlegum áhrifum meðgöngu eða fæðingar á staðgöngumóður eða barn með hliðsjón af almennum læknisfræðilegum og fæðingarfræðilegum viðmiðum.
- g. Liðið sé að lágmarki tvö ár frá fæðingu barns staðgöngumóðurinnar og að síðasta meðganga hennar hafi ekki endað með fósturmissi eftir fyrsta þriðjung meðgöngunnar eða fæðingu andvana barns.
- h. Hafi staðgöngumóðir eða maki hennar misst barn skulu hafa liðið að lágmarki tvö ár frá andláti barnsins.

9. gr.

Skilyrði er varða væntanlega foreldra.

Hjón eða einstaklingar í sambúð sem er skráð í þjóðskrá skulu standa saman að umsókn um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni og þeim einum er heimilt að leita staðgöngumæðrunar saman.

Þegar umsókn um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni er lögð fram skal samfelld sambúð væntanlegra foreldra hafa varað eigi skemur en í þrjú ár, þar af skal hjúskapur eða skráð sambúð hafa varað í eitt ár hið minnsta.

Einhleypir geta fengið leyfi til staðgöngumæðrunar í velgjörðarskyni ef sérstaklega stendur á og ótvírætt þykir að hagsmunir barns verði tryggðir og að uppfylltum öðrum skilyrðum laga þessara.

Staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni má því aðeins framkvæma að hún samræmist hagsmunum barns skv. 4. gr. og:

- a. Væntanlegir foreldrar eigi lögheimili og hafi haft samfellda, löglega dvöl hér á landi síðustu fimm árin fyrir umsókn og séu sjúkratryggð samkvæmt lögum um

sjúkratryggingar. Nefnd um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni er heimilt að víkja frá þessu skilyrði þegar sérstaklega stendur á.

- b. Fyrir liggja samþykki væntanlegra foreldra og þeir hafi skuldbundið sig til að sækja um yfirfærslu á foreldrastöðu í samræmi við ákvæði barnalaga.
- c. Væntanlegir foreldrar hafi náð 25 ára aldri og séu ekki eldri en 45 ára.
- d. Væntanlegir foreldrar eigi ekki barn undir tveggja ára aldri
- e. Væntanlegir foreldra geti ekki af læknisfræðilegum ástæðum tekist á við það álag sem fylgir meðgöngu og fæðingu barns eða líffræðilegar ástæður útiloka meðgöngu. Miða skal við alvarleg, skaðleg áhrif meðgöngu og fæðingar með hliðsjón af almennum læknisfræðilegum og fæðingarfræðilegum viðmiðum.

10. gr.

Notkun kynfrumna og fósturvísa.

Við staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni er óheimilt að nota kynfrumur staðgöngumóður, maka hennar eða þeirra sem skyldir eru staðgöngumóður, maka hennar eða væntanlegum foreldrum í beinan legg.

Við staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni er skylt að nota kynfrumu frá a.m.k. öðru væntanlegra foreldra, eftir því sem við á. Eingöngu er heimilt að nota gjafakynfrumu við staðgöngumæðrun hjá einhleypum einstaklingi eða ef frjósemi annars væntanlegs foreldris er skert, um er að ræða alvarlegan erfðasjúkdóm eða aðrar læknisfræðilegar ástæður mæla með notkun gjafakynfrumu.

Við staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni skal nota stýrðan meðferðarhring við uppsetningu fósturvísis. Við staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni er óheimilt að setja upp fleiri en einn fósturvísi í senn.

Heimilt er að geyma fósturvísa væntanlegra foreldra í þeim tilgangi að nota þá við staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni í þeirra þágu. Um geymslu og eyðingu fósturvísa gilda að öðru leyti ákvæði laga um tæknifrjóvgun og notkun kynfrumna og fósturvísa manna til stofnfrumurannsókna.

III. KAFLI

Meðferð og úrlausn mála um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni.

11. gr.

Umsókn um leyfi til staðgöngumæðrunar í velgjörðarskyni.

Væntanlegir foreldrar sem óska staðgöngumæðrunar í velgjörðarskyni og kona, sem óskar eftir að gerast staðgöngumóðir fyrir þau, ásamt maka hennar, skulu snúa sér til nefndar skv. 7. gr. með umsókn um leyfi til staðgöngumæðrunar í velgjörðarskyni. Umsóknin skal rituð á eyðublað sem nefndin lætur útbúa.

Nefnd um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni kannar hvort uppfyllt eru skilyrði laga þessara og reglugerða settra samkvæmt þeim.

12. gr.

Gögn sem fylgja eiga umsókn.

Eftirtalin gögn skulu fylgja umsókn um leyfi til staðgöngumæðrunar í velgjörðarskyni:

- a. Almennar upplýsingar um umsækjendur, þar á meðal um fjárhagsstöðu með staðfestum afritum tveggja síðustu skattframtala, húsnæðisstöðu, annan aðbúnað og getu til að veita barni þroskavænleg uppeldisskilyrði.
- b. Upplýsingar um heilsufar umsækjenda.
- c. Hjúskaparvottorð og/eða staðfesting Þjóðskrár Íslands á sambúðartíma umsækjenda eftir því sem við á.

12. drög - 3. nóvember 2014

- d. Samþykki fyrir því að nefnd um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni afli upplýsinga úr sakaskrá þar sem m.a. komi fram hvort umsækjendur eða heimilismenn sem náð hafa 15 ára aldri hafi nokkurn tíma hlotið refsídóm vegna brota á ákvæðum XXII. kafla almennra hegningarlaga.
- e. Samþykki fyrir því að nefnd um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni afli upplýsinga frá barnaverndarnefnd/um í heimilisumdæmi umsækjenda.

Ef framlögð gögn gefa tilefni til getur nefnd um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni lagt fyrir umsækjendur að afla frekari upplýsinga eða gagna.

Gögn sem fylgja eiga umsókn mega ekki vera eldri en sex mánaða, en skylt er umsækjendum að upplýsa nefnd um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni ef breytingar hafa orðið á högum þeirra.

13. gr.

Ráðgjöf.

Nefnd um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni skal sjá til þess að umsækjendur fái víðtæka ráðgjöf og upplýsingar um þau læknisfræðilegu, lögfræðilegu, siðferðilegu, félagslegu og önnur áhrif sem staðgöngumæðrun kann að hafa. Ráðgjöf skal veitt áður en leyfi til staðgöngumæðrunar í velgjörðarskyni er gefið út, á meðan á teknifrjónvagnar meðferð og meðgöngu staðgöngumóður stendur og eftir fæðingu barnsins.

14. gr.

Umsögn heilbrigðisstofnunar.

Nefnd um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni aflar umsagnar heilbrigðisstofnunar um hvort skilyrðum e., f. og g. liðar 8. gr. og d. og e. liðar 9. gr. sé fullnægt.

15. gr.

Form og efni samþykkis.

Samþykki til staðgöngumæðrunar í velgjörðarskyni skal vera skriflegt og staðfest fyrir nefnd um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni eða starfsmanni hennar sem vottar að viðkomandi hafi verið leiðbeint um réttaráhrif samþykkis og staðgöngumæðrunar. Samþykki er eigi gilt nema tilgreind séu nöfn staðgöngumóður, maka hennar þegar við á og væntanlegra foreldra. Nú er samþykki til staðgöngumæðrunar í velgjörðarskyni meira en tólf mánaða gamalt og skal það þá staðfest að nýju áður en tekin er afstaða til umsóknar sömu aðila um staðgöngumæðrun.

16. gr.

Gagnkvæm viljayfirlýsing.

Áður en leyfi til staðgöngumæðrunar í velgjörðarskyni er veitt og að fenginni ráðgjöf skv. 13. gr. skulu umsækjendur ganga frá gagnkvæmri viljayfirlýsingu um samskipti á meðgöngu, endurgreiðslu á útlögðum kostnaði sbr. 17. gr., viðveru væntanlegra foreldra við fæðingu barns, tilhögun afhendingar barns eftir fæðingu, umsjá barns fram að yfirfærslu á foreldrastöðu, samskipti eftir afhendingu barns eftir atvikum og annað er máli skiptir.

17. gr.

Heimild til endurgreiðslu útlagðs kostnaðar vegna staðgöngumæðrunar í velgjörðarskyni.

Væntanlegum foreldrum er heimilt að inna af hendi og staðgöngumóður að taka við endurgreiðslu á hæfilegum útlögðum kostnaði hennar sem er í beinum tengslum við glasafrjónvgun, meðgöngu og fæðingu barnsins, svo sem vegna nauðsynlegra lyfja, heilbrigðisþjónustu, ferðakostnaðar, fatnaðar, líkamsræktar eða stuðningsbúnaðar.

18. gr.

Mat nefndar um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni.

Nefnd um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni metur hvort hagsmunir barns verði tryggðir og öllum skilyrðum staðgöngumæðrunar í velgjörðarskyni samkvæmt lögum þessum sé fullnægt.

Hver kona getur að hámarki þrisvar sinnum fengið leyfi til staðgöngumæðrunar í velgjörðarskyni.

Óheimilt er veita leyfi til staðgöngumæðrunar í velgjörðarskyni á fleiri en einni staðgöngumóður fyrir hverja væntanlega foreldra á hverjum tíma.

Óheimilt er að veita leyfi til staðgöngumæðrunar í velgjörðarskyni ef væntanlegir foreldrar eiga von á barni, eru í tæknifrjógvunarmeðferð eða í virku ættleiðingarferli.

Óheimilt er að veita leyfi til staðgöngumæðrunar í velgjörðarskyni hafi umsækjendur hlotið dóm fyrir brot gegn XXII. kafla almennra hegningarlaga eða hlotið refsisdóm sem gefur tilefni til að draga í efa hæfni þeirra til að veita barni gott uppeldi.

19. gr.

Leyfi til staðgöngumæðrunar í velgjörðarskyni.

Um meðferð umsókna um leyfi til staðgöngumæðrunar hjá nefnd um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni gilda ákvæði stjórnsýslulaga.

Leyfi skal ekki gilda lengur en tólf mánuði frá útgáfudegi. Nefnd um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni er heimilt að afturkalla leyfið, allt fram til þess að getnaður á sér stað, telji nefndin að aðstæður umsækjenda hafi breyst verulega frá útgáfu leyfisins eða upplýsingar er máli skipta hafi reynst rangar.

20. gr.

Synjun umsóknar um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni.

Ef umsókn um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni er synjað skal það gert með úrskurði nefndar um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni. Í úrskurði skal greina úrlausnarefni, helstu gögn málsins, niðurstöðu og rökstuðning fyrir henni, þar á meðal lagaatriði er niðurstaða byggist á, og önnur atriði sem máli skipta. Umsækjendum er sameiginlega heimilt að kæra synjun um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni til ráðherra innan þriggja mánaða.

21. gr.

Þagnarskylda.

Öllum þeim sem koma að meðferð máls um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni ber að gæta fyllstu þagnarskyldu um allt það sem leynt skal fara.

Þagnarskyldan nær ekki til atvika sem skylt er að tilkynna um samkvæmt öðrum lagaákvæðum, til dæmis ákvæðum barnaverndarlaga. Í þeim tilvikum ber viðkomandi skylda til að koma upplýsingum á framfæri við þar til bær yfirvöld.

IV. KAFLI

Fæðing barns og yfirfærsla á foreldrastöðu.

22. gr.

Foreldri barns við staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni.

Staðgöngumóðir telst móðir þess barns sem hún elur, sbr. ákvæði barnalaga. Maki staðgöngumóður telst faðir eða foreldri barnsins samkvæmt sömu lögum.

23. gr.

Forsjá barns fram að yfirfærslu á foreldrastöðu.

Staðgöngumóðir, og eftir atvikum maki hennar, fara með forsjá barns fram að yfirfærslu á foreldrastöðu nema um annað sé sérstaklega samið samkvæmt ákvæðum barnalaga.

24. gr.

Yfirfærsla á foreldrastöðu.

Um yfirfærslu á foreldrastöðu barns sem fætt er af staðgöngumóður samkvæmt lögum þessum gilda ákvæði barnalaga.

25. gr.

Foreldrastaða barns sem fætt er samkvæmt erlendum lögum um staðgöngumæðrun.

Þegar komið er með barn hingað til lands sem fætt er samkvæmt erlendum lögum um staðgöngumæðrun ber að vísa málinu til nefndar um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni til úrskurðar um foreldrastöðu.

Staðfesti nefndin erlenda ákvörðun um foreldrastöðu barns skal hún tilkynna það til Þjóðskrár Íslands.

Nefndin synjar um staðfestingu hinnar erlendu ákvörðunar gangi hún í berhögg við grunnreglur íslensks réttar. Ef nefndin synjar um staðfestingu á foreldrastöðu skal hún tilkynna til barnaverndarnefndar í umdæmi þar sem barnið dvelst um aðstæður barnsins.

Synjun nefndarinnar er unnt að bera undir dómstóla.

V. KAFLI

Réttur barns til að þekkja uppruna sinn.

26. gr.

Upplýsingaskylda foreldra.

Foreldrar barns sem fætt er af staðgöngumóður skulu skýra barni sínu frá því jafnskjótt og það hefur þroska til að það sé fætt af staðgöngumóður. Skal það að jafnaði gert eigi síðar en er barn nær sex ára aldri.

Foreldrar eiga rétt á ráðgjöf á vegum nefndar um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni við upplýsingagjöf skv. 1. mgr.

27. gr.

Skylda heilbrigðisstofnunar til varðveislu gagna.

Heilbrigðisstofnun skv. 6. gr. ber skylda til að varðveita upplýsingar um framkvæmd staðgöngumæðrunar í velgjörðarskyni, meðal annars hvaðan kynfrumur koma og nafn kynfrumugjafa, þegar það á við.

28. gr.

Upplýsingaréttur barns.

Barn sem fætt er af staðgöngumóður getur er það nær 16 ára aldri óskað eftir aðgangi að upplýsingum skv. 27. gr.

Barn sem fætt er af staðgöngumóður á rétt á ráðgjöf og stuðningi á vegum nefndar um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni vegna beiðni um aðgang að upplýsingum.

VI. KAFLI
Bannákvæði og refsingar.

29. gr.

Bann við staðgöngumæðrun í hagnaðarskyni.

Óheimilt er að bjóða, inna af hendi eða taka við peningagreiðslum eða annarri umbun í tengslum við staðgöngumæðrun umfram endurgreiðslu á útlögðum kostnaði staðgöngumóður sem er í beinum tengslum við glasaftrjógungun, meðgöngu og fæðingu barnsins skv. 17. gr.

30. gr.

Auglýsingar um staðgöngumæðrun.

Hvers konar auglýsingar vegna staðgöngumæðrunar eru óheimilar.

31. gr.

Milliganga um staðgöngumæðrun.

Óheimilt er að hafa milligöngu um staðgöngumæðrun. Milliganga um ólögmatar greiðslur milli aðila er óheimilar.

32. gr.

Staðgöngumæðrun yfir landamæri.

Óheimilt er leita eftir eða nýta sér staðgöngumæðrun í útlöndum sem uppfyllir ekki skilyrði laga þessara.

Óheimilt er að hafa milligöngu um staðgöngumæðrun í útlöndum.

33. gr.

Refsingar.

Það varðar sektum að lágmarki 500.000 kr., eða fangelsi allt að þremur árum, liggi þyngri refsing ekki við broti samkvæmt öðrum lögum, að brjóta gegn eftirtöldum ákvæðum laga þessara og, eftir atvikum, reglum settum á grundvelli þeirra:

- a. 3. mgr. 6. gr. um framkvæmd staðgöngumæðrunar með leyfi nefndar um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni.
- b. 29. gr. um bann við staðgöngumæðrun í hagnaðarskyni.
- c. 30. gr. um bann við auglýsingu á staðgöngumæðrun.
- d. 31. gr. um bann við milligöngu um staðgöngumæðrun.
- e. 32. gr. um staðgöngumæðrun yfir landamæri.

Lágmarksfjárhæð sekta skal taka mánaðarlegum breytingum samkvæmt vísitölu neysluverðs.

Hlutdeild í broti er refsiverð eftir því sem segir í almennum hegningarlögum nema þyngri refsing liggi við samkvæmt öðrum lögum.

Nú er brot framið í starfsemi lögaðila og má þá gera lögaðilanum fésekt samkvæmt ákvæðum II. kafla A almennra hegningarlaga.

VII. KAFLI
Ýmis ákvæði.

34. gr.

Eftirlit.

Embætti landlæknis hefur eftirlit með störfum heilbrigðisstofnunar skv. 6. gr., sbr. ákvæði laga um landlækni og lýðheilsu.

35. gr.

Reglugerðarheimild.

Ráðherra er heimilt að setja reglugerðir um nánari framkvæmd laga þessara. Ráðherra er skylt að setja reglugerð um:

- a. störf nefndar um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni skv. 7. gr., þar á meðal um ráðgjöf og mat skv. 13. og 18. gr.
- b. heimild til endurgreiðslu hæfilegs útlagðs kostnaðar staðgöngumóður skv. 17. gr.

36. gr.

Gildistaka.

Lög þessi öðlast gildi 1. janúar 2016 og falla úr gildi 31. desember 2021, ásamt breytingum á öðrum lögum skv. 37-43. gr., enda hafi þau ekki verið endurskoðuð og ný lög samþykkt fyrir þann tíma.

Ráðherra ber að meta reynsluna af framkvæmd laga þessara og leggja skýrslu fyrir Alþingi eigi síðar en ári áður en lögin falla úr gildi.

VIII. KAFLI

Breytingar á öðrum lögum.

37. gr.

Breytingar á lögum nr. 55/1996, um tæknifrjóvgun og notkun kynfrumna og fósturvísa manna til stofnfrumurannsókna.

Við gildistöku laga þessara verða eftirfarandi breytingar á lögum nr. 55/1996, um tæknifrjóvgun og notkun kynfrumna og fósturvísa manna til stofnfrumurannsókna:

- a. 7. mgr. 1. gr. laganna orðast svo: *Staðgöngumæðrun*: Þegar fósturvísi er komið fyrir í staðgöngumóður sem hefur fallist á að ganga með barn fyrir tiltekna væntanlega foreldra enda hyggst staðgöngumóðirin afhenda barnið væntanlegum foreldrum eftir fæðingu þess og þau hafa skuldbundið sig til að sækja um yfirfærslu á foreldrastöðu í samræmi við ákvæði barnalaga.
- b. Eftirfarandi breytingar verða á 4. gr. laganna:
 - i. 2. mgr. orðast svo: Stofnunin skal varðveita upplýsingar um gjafa í sérstakri skrá. Verði til barn vegna kynfrumugjafarinnar skal varðveita upplýsingar um það og einstaklinginn/parið sem fékk gjafakynfrumurnar í sömu skrá.
 - ii. 3. mgr. orðast svo: Barn sem til verður vegna kynfrumugjafar getur er það nær 16 ára aldri óskað eftir aðgangi að skrá skv. 2. mgr. til að fá upplýsingar um nafn gjafans. Nú fær barn upplýsingar um kynfrumugjafa hjá stofnuninni og ber henni þá eins fljótt og auðið er að tilkynna honum um upplýsingagjöfina.
 - iii. 4. mgr. orðast svo: Foreldrar barns sem fæðist eftir kynfrumugjöf skulu skýra barni sínu frá því jafnskjótt og það hefur þroska til. Skal það að jafnaði gert eigi síðar en er barn nær sex ára aldri.
- c. 4. mgr. 5. gr. laganna orðast svo: Staðgöngumæðrun í hagnaðarskyni er óheimil. Um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni gilda lög um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni.
- d. 1. mgr. 9. gr. laganna orðast svo: Fósturvísa má geyma í þeim tilgangi að koma þeim fyrir í konu þeirri sem lagði eggfrumurnar til, eða fékk þær að gjöf til notkunar við glasafrjóvgun eða staðgöngumæðrun samkvæmt lögum um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni. Geymsla fósturvísa í öðrum tilgangi er óheimil.

38. gr.

Breytingar á barnalögum, nr. 76/2003.

Við gildistöku laga þessara verða eftirfarandi breytingar á barnalögum, nr. 76/2003:

- a. Eftirfarandi breytingar verða á 2. mgr. 3. gr. laganna:
 - i. Á eftir „6. gr.“ í 1. másl. kemur: „og um foreldri barns við staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni gildir ákvæði 6. gr. a.“
 - ii. Á eftir „fæðrað“ í 2. másl. kemur: „sbr. þó 6. gr. a.“
- b. 4. mgr. 6. gr. laganna orðast svo: Einstaklingur sem gefur eða leggur til kynfrumur í þeim tilgangi að þær verði notaðar við tæknifrjóvgun á öðrum en maka hans, sbr. 3. mgr., samkvæmt ákvæðum laga um tæknifrjóvgun eða laga um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni verður ekki dæmdur foreldri barns sem getið er með kynfrumu hans, nema ákvæði 6. gr. a eigi við.
- c. Á eftir 6. gr. laganna kemur ný grein, er verður 6. gr. a, ásamt fyrirsögn, svohljóðandi:

Foreldri barns í kjölfar staðgöngumæðrunar í velgjörðarskyni

Ákvæði 6. gr. um foreldri barns við tæknifrjóvgun gildir um réttarstöðu barns sem staðgöngumóðir elur samkvæmt ákvæðum laga um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni.

Væntanlegir foreldrar skulu snúa sér til sýslumanns innan tveggja mánaða frá fæðingu barns og óska skriflega eftir yfirfærslu á foreldrastöðu barns sem staðgöngumóðir hefur alið samkvæmt ákvæðum laga um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni.

Væntanlegir foreldrar sem eru í hjúskap eða óvígðri sambúð skulu standa saman að ósk um yfirfærslu á foreldrastöðu í kjölfar staðgöngumæðrunar í velgjörðarskyni. Ef annað væntanlegra foreldra óskar ekki eftir yfirfærslu á foreldrastöðu getur hitt væntanlegra foreldra óskað eftir því að leyst verði úr málinu fyrir dómi skv. III. kafla A. Ef hvorugt væntanlegra foreldra óskar eftir yfirfærslu á foreldrastöðu geta foreldrar óskað eftir því að leyst verði úr málinu fyrir dómi skv. III. kafla A.

Ef annað væntanlegra foreldra andast áður en ósk er komið á framfæri eða meðan málið er til meðferðar hjá sýslumanni skal skipa barni sérstakan lögráðamann sem stendur að beiðni ásamt eftirlifandi væntanlegu foreldri, ef við á. Ef báðir væntanlegir foreldrar eru látnir geta foreldrar barnsins óskað eftir yfirfærslu á foreldrastöðu. Skipa skal barni sérstakan lögráðamann sem stendur að beiðni ásamt foreldrum og gætir hagsmuna barnsins.

Sýslumaður getur ekki orðið við ósk um yfirfærslu á foreldrastöðu til væntanlegra foreldra án samþykkis foreldra barnsins skv. 6. gr. og sérstaks lögráðamanns þess, eftir atvikum. Samþykki foreldra skal vera skriflegt og skulu viðkomandi staðfesta það fyrir sýslumanni sem leiðbeinir þeim um réttaráhrif samþykkis. Samþykki er ekki gilt nema það hafi verið staðfest a.m.k. tveimur mánuðum eftir fæðingu barns, nema alveg sérstaklega hagi til. Ef högum annars foreldris er svo hátt að það getur ekki látið uppi marktækt samþykki, er látið eða það er horfið nægir samþykki hins. Ef þannig er ástatt um báða foreldra eða þeir eru báðir látnir þarf samþykki sérstaklega skipaðs lögráðamanns barns og þess sem fer með forsjá barnsins.

Yfirfærsla á foreldrastöðu í kjölfar staðgöngumæðrunar í velgjörðarskyni öðlast gildi við staðfestingu sýslumanns með réttaráhrif frá fæðingu barnsins. Við staðfestingu sýslumanns öðlast barn frá fæðingu sömu réttarstöðu gagnvart væntanlegum foreldrum/foreldri og ættmennum þeirra eins og það væri þeirra eigið barn. Frá sama tíma falla niður lagatengsl barns við foreldra skv. 6. gr. Sýslumaður

skal senda Þjóðskrá Íslands upplýsingar um yfirfærslu á foreldrastöðu á eyðublaði sem hún leggur til.

Eftir yfirfærslu á foreldrastöðu telst sá sem lagði til kynfrumu skv. 2. mgr. 10. gr. laga um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni móðir eða faðir barns eftir því sem við á en sá sem ekki lagði til kynfrumu telst foreldri viðkomandi barns.

Ef foreldrar skv. 6. gr. eða sérstakur lögráðamaður barns neita að samþykkja ósk væntanlegra foreldra/foreldris eða sýslumaður telur yfirfærslu á foreldrastöðu andstæða hag og þörfum barnsins verður leyst úr málinu fyrir dómi skv. III. kafla A.

- d. Við 23. gr. laganna bætist ný málsgrein, svohljóðandi: Ákvæði þetta getur aldrei átt við um barn sem alið er af staðgöngumóður samkvæmt lögum um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni.
- e. Á eftir III. kafla laganna kemur nýr kafli, III. kafli A, **Dómsmál vegna yfirfærslu á foreldrastöðu í kjölfar staðgöngumæðrunar í velgjörðarskyni**, með sex nýjum greinum, 24. gr. a – 24. gr. g, ásamt fyrirsögnum, svohljóðandi:

24. gr. a. *Lögsaga og varnarþing.*

Um lögsögu og varnarþing í málum samkvæmt þessum kafla fer skv. 8. og 9. gr.

24. gr. b. *Málsaðild.*

Dómsmál vegna yfirfærslu á foreldrastöðu í kjölfar staðgöngumæðrunar í velgjörðarskyni skal höfðað innan sex mánaða frá fæðingu barns.

Slík mál geta höfðað barnið sjálft, foreldrar, annað eða bæði, og væntanlegir foreldrar barns, annað eða bæði.

Máli barns skal beint gegn foreldrum og væntanlegum foreldrum.

Í öðrum tilvikum skal máli beint gegn foreldri/um og væntanlegu/m foreldri/um sem skulu verða bundnir af niðurstöðu dóms um yfirfærslu á foreldrastöðu. Ef einhver þessara aðila er látinn skal einnig stefna barninu sjálfu og skipa því sérstakan lögráðamann til að gæta hagsmuna þess í málinu.

24. gr. c. *Málsmeðferð o.fl.*

Ákvæði 11., 13., 14., 15., 18., 38., 40., 41., 4. mgr. 43. og 44. gr. eiga við um mál sem rekin eru samkvæmt þessum kafla.

24. gr. d. *Úrskurður til bráðabirgða.*

Í ágreiningsmáli um yfirfærslu á foreldrastöðu barns hefur dómari heimild til að úrskurða til bráðabirgða hvernig fara skuli um forsjá þess eða lögheimili eftir því sem barni er fyrir bestu. Í sama úrskurði getur dómari kveðið á um umgengni og meðlag til bráðabirgða.

Ákvæði 3.-9. mgr. 35. gr. laganna eiga hér við.

24. gr. e. *Gagnaöflun dómara.*

Dómari getur, ef nauðsynlegt þykir, aflað sjálfur sönnunargagna. Um gagnaöflun dómara gilda ákvæði 42. gr. eftir því sem við á.

24. gr. f. *Dómur um yfirfærslu á foreldrastöðu.*

Dómari kveður á um hvernig foreldrastöðu verði háttað eftir því sem barni er fyrir bestu. Dómari getur fallist á kröfu um yfirfærslu á foreldrastöðu þó samþykki foreldra skorti ef barnið er eða hefur verið í umsjá væntanlegra foreldra og hagir þess mæla eindregið með því.

24. gr. g. *Réttaráhrif dóms.*

Dómur um yfirfærslu á foreldrastöðu barns samkvæmt þessum kafla hefur réttaráhrif frá fæðingu barns. Dómari skal senda Þjóðskrá Íslands upplýsingar um dóma þar sem fallist er á kröfu um yfirfærslu á foreldrastöðu á eyðublaði sem hún leggur til. Við dóminn öðlast barn frá fæðingu sömu réttarstöðu gagnvart væntanlegum foreldrum/foreldri og ættmennum þeirra eins og það væri þeirra eigið barn. Frá sama tíma falla niður lagatengsl barns við foreldra skv. 6. gr.

39. gr.

Breytingar á lögum nr. 95/2000, um fæðingar- og foreldraorlof.

Við gildistöku laga þessara verða eftirfarandi breytingar á lögum nr. 95/2000, um fæðingar- og foreldraorlof:

- a. Eftirfarandi breytingar verða á 1. gr. laganna:
 - i. Á eftir orðinu „foreldra“ í 1. máls. 1. mgr. kemur: og eftir atvikum væntanlegra foreldra samkvæmt lögum um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni.
 - ii. Á eftir orðinu „foreldra“ í 2. mgr. kemur: og eftir atvikum væntanlegra foreldra samkvæmt lögum um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni.
- b. Eftirfarandi breytingar verða á 7. gr. laganna:
 - i. Orðið „eða“ í b-lið 1. mgr. fellur brott.
 - ii. Á eftir orðinu „fóstur“ í c-lið 1. mgr. kemur: eða
 - iii. Nýr stafliður, d-liður, bætist við, svohljóðandi: afhending barns frá staðgöngumóður til væntanlegra foreldra.
 - iv. Ný málsgrein bætist við, svohljóðandi: Staðgöngumóðir er kona sem óskar eftir leyfi nefndar um staðgöngumæðrun til að takast á hendur staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni.
- c. Eftirfarandi breytingar verða á 8. gr. laganna:
 - i. Í stað orðanna „eða töku barns í varanlegt fóstur“ í 1. másl. 1. mgr. kemur: töku barns í varanlegt fóstur eða afhendingu barns frá staðgöngumóður til væntanlegra foreldra.
 - ii. Í stað orðanna „eða tekið barn í varanlegt fóstur“ í 2. másl. 4. mgr. kemur: tekið barn í varanlegt fóstur eða eignast barn með aðstoð staðgöngumóður samkvæmt lögum um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni.
 - iii. Á eftir 1. másl. 5. mgr. kemur nýr másl., svohljóðandi: Við afhendingu barns frá staðgöngumóður til væntanlegra foreldra skal miðað við þann tíma þegar barnið kemur inn á heimilið, enda staðfesti heilbrigðisstarfsmaður í ungbarnaeftirliti eða aðrir til þess bærir aðilar ráðstöfunina.
 - iv. 4. másl., sem verður 5. másl., 5. mgr. verður svohljóðandi: Réttur til fæðingarorlofs vegna ættleiðingar, varanlegs fósturs eða afhendingu barns frá staðgöngumóður til væntanlegra foreldra fellur niður 24 mánuðum eftir að barnið kom inn á heimilið.
 - v. 2. másl. 8. mgr. verður svohljóðandi: Þegar um ættleiðingu, varanlegt fóstur eða afhendingu barns frá staðgöngumóður til væntanlegra foreldra er að ræða skal miðað við 24 mánuði eftir að barn kom inn á heimilið.
 - vi. Í stað orðanna „eða töku í varanlegt fóstur“ í 2. másl. 9. mgr. kemur: töku í varanlegt fóstur eða afhendingu þess frá staðgöngumóður til væntanlegra foreldra.
- d. Eftirfarandi breytingar verða á 13. gr. laganna:
 - i. Í stað orðanna „eða varanlegt fóstur“ í 1. másl. 1. mgr. kemur: varanlegt fóstur eða afhendingu barns frá staðgöngumóður til væntanlegra foreldra“.

- ii. Í stað orðanna „eða töku í varanlegt fóstur“ í 1. málsl. 5. mgr. kemur: töku í varanlegt fóstur eða afhendingu barns frá staðgöngumóður til væntanlegra foreldra“.
 - iii. Í stað orðanna „eða varanlegt fóstur“ í 3. málsl. 11. mgr. kemur: varanlegt fóstur eða afhendingu barns frá staðgöngumóður til væntanlegra foreldra“.
- e. Eftirfarandi breytingar verða á 18. gr. laganna:
- i. Í stað orðanna „eða töku barns í varanlegt fóstur“ í 1. málsl. 1. mgr. kemur: töku barns í varanlegt fóstur eða afhendingu barns frá staðgöngumóður til væntanlegrforeldra.
 - ii. Í stað orðanna „eða tekið barn í varanlegt fóstur“ í 2. málsl. 2. mgr. kemur: tekið barn í varanlegt fóstur eða eignast barn með aðstoð staðgöngumóður samkvæmt lögum um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni.
 - iii. Í stað orðanna „eða varanlegt fóstur“ í 2. málsl. 3. mgr. kemur: varanlegt fóstur eða afhendingu barns frá staðgöngumóður til væntanlegra foreldra.
 - iv. Í stað orðanna „eða töku barns í varanlegt fóstur“ í 1. málsl. 4. mgr. kemur: töku barns í varanlegt fóstur eða afhendingu barns frá staðgöngumóður til væntanlegra foreldra.
 - v. Á eftir 1. málsl. 6. mgr. kemur nýr málsl. svohljóðandi: Við afhendingu barns frá staðgöngumóður til væntanlegra foreldra skal miðað við þann tíma þegar barnið kemur inn á heimilið, enda staðfesti heilbrigðisstarfsmaður í ungbarnaeftirliti eða aðrir til þess bærir aðilar ráðstöfunina.
 - vi. Í stað orðanna „eða varanlegs fósturs“ í 4. málsl., sem verður 5. málsl., 6. mgr. kemur: varanlegs fósturs eða afhendingu barns frá staðgöngumóður til væntanlegra foreldra.
 - vii. Í stað orðanna „eða varanlegt fóstur“ í 2. málsl. 11. mgr. kemur: varanlegt fósturs eða afhendingu barns frá staðgöngumóður til væntanlegra foreldra.
 - viii. Í stað orðanna „eða töku í varanlegt fóstur“ í 2. málsl. 12. mgr. kemur: töku í varanlegt fóstur eða afhendingu þess frá staðgöngumóður til væntanlegra foreldra.
- f. Eftirfarandi breytingar verða á 19. gr. laganna:
- i. Í stað orðanna „eða töku í varanlegt fóstur“ í tvígang í 1. málsl. 1. mgr. kemur: töku barns í varanlegt fóstur eða afhendingu barns frá staðgöngumóður til væntanlegra foreldra.
 - ii. Í stað orðanna „eða töku barns í varanlegt fóstur“ í 1. málsl. 2. mgr. kemur: töku barns í varanlegt fóstur eða afhendingu barns frá staðgöngumóður til væntanlegra foreldra.
 - iii. Í stað orðanna „eða tekið barn í varanlegt fóstur“ í 2. málsl. 2. mgr. kemur: tekið barn í varanlegt fóstur eða eignast barn með aðstoð staðgöngumóður samkvæmt lögum um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni.
 - iv. Í stað orðanna „eða varanlegt fóstur“ í 2. málsl. 3. mgr. kemur: varanlegt fóstur eða afhendingu barns frá staðgöngumóður til væntanlegra foreldra.
 - v. Í stað orðanna „eða töku barns í varanlegt fóstur“ í 1. málsl. 4. mgr. kemur: töku barns í varanlegt fóstur eða afhendingu barns frá staðgöngumóður til væntanlegra foreldra.
 - vi. Á eftir 1. málsl. 6. mgr. kemur nýr málsl. svohljóðandi: Við afhendingu barns frá staðgöngumóður til væntanlegra foreldra skal miðað við þann tíma þegar barnið kemur inn á heimilið, enda staðfesti heilbrigðisstarfsmaður í ungbarnaeftirliti eða aðrir til þess bærir aðilar ráðstöfunina.

- vii. Í stað orðanna „eða varanlegs fósturs“ í 4. málsl., sem verður 5. málsl., 6. mgr. kemur: varanlegs fósturs eða afhendingu barns frá staðgöngumóður til væntanlegra foreldra.
 - viii. Í stað orðanna „eða varanlegt fóstur“ í 2. málsl. 14. mgr. kemur: varanlegt fósturs eða afhendingu barns frá staðgöngumóður til væntanlegra foreldra.
 - ix. Í stað orðanna „eða töku í varanlegt fóstur“ í 2. málsl. 15. mgr. kemur: töku í varanlegt fóstur eða afhendingu þess frá staðgöngumóður til væntanlegra foreldra.
- f. Við 2. mgr. 24. gr. bætist nýr málsl., svohljóðandi: Við afhendingu barns frá staðgöngumóður til væntanlegra foreldra skal miðað við þann tíma þegar barnið kemur inn á heimilið, enda staðfesti heilbrigðisstarfsmaður í ungbarnaeftirliti eða aðrir til þess bærir aðilar ráðstöfunina.
- g. Í stað orðanna „eða fósturs“ í 1. málsl. 1. mgr. 32. gr. laganna kemur: fósturs eða staðgöngumæðrunar samkvæmt lögum um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni.

40. gr.

Breyting á lögum nr. 54/1962, um þjóðskrá og almannaskráningu.

Við gildistöku laga þessara verður eftirfarandi breyting á lögum nr. 54/1962, um þjóðskrá og almannaskráningu:

Á eftir 6. tölul. 1. mgr. 4. gr. bætist við nýr töluliður, sem verður 7. töluliður, og breytast númer töluliða sem á eftir koma, svohljóðandi: Tilkynning sýslumanna og dómstóla um yfirfærslu á foreldrastöðu barns samkvæmt ákvæðum barnalaga í kjölfar staðgöngumæðrunar í velgjörðarskyni.

41. gr.

Breyting á lögum nr. 45/1996, um mannanöfn.

Við gildistöku laga þessara verður eftirfarandi breyting á lögum nr. 45/1996, um mannanöfn:

Við 7. mgr. 14. gr. laganna bætist nýr málslíður, svohljóðandi: Sama gildir um yfirfærslu á foreldrastöðu samkvæmt ákvæðum barnalaga í kjölfar staðgöngumæðrunar í velgjörðarskyni.

42. gr.

Breytingar á erfðalögum, nr. 8/1962.

Við gildistöku laga þessara verða eftirfarandi breytingar á erfðalögum nr. 8/1962:

- a. Við 1. mgr. 1. gr. laganna bætist við nýr málslíður, svohljóðandi: Um erfðarétt barns sem alið er af staðgöngumóður samkvæmt lögum um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni fer skv. 5. gr. a.
- b. Á eftir 5. gr. laganna kemur ný grein, 5. g. a, svohljóðandi:

Barn sem fæðist samkvæmt lögum um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni og niðjar þess, þ. á m. kjörniðjar, erfa væntanlega foreldra og ættingja þeirra gagnkvæmt eftir ákvæðum 2.-4. gr. enda fari yfirfærsla á foreldrastöðu fram samkvæmt ákvæðum barnalaga.

Lögerfðatengsl milli barns skv. 1. mgr. og ættingja þess falla niður frá fæðingu, enda fari yfirfærsla á foreldrastöðu fram samkvæmt ákvæðum barnalaga.

12. drög - 3. nóvember 2014

43. gr.

Breyting á lögum nr. 100/1952, um íslenskan ríkisborgararétt.

Við gildistöku laga þessara verður eftirfarandi breyting á lögum nr. 100/1952, um íslenskan ríkisborgararétt:

Á eftir 2. gr. a laganna kemur ný grein, 2. gr. b, svohljóðandi:

Barn sem fætt er af staðgöngumóður, með erlent ríkisfang, samkvæmt lögum um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni, öðlast íslenskt ríkisfang við yfirfærslu á foreldrastöðu samkvæmt ákvæðum barnalaga ef væntanlegir foreldrar, annað eða báðir, eru íslenskir ríkisborgarar.